

Személyiségzavarok

Dr. Unoka Zsolt Szabolcs

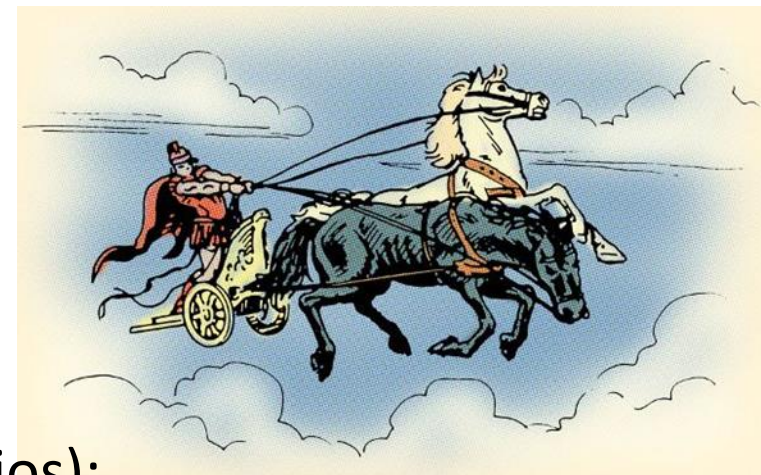
Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika

Semmelweis Egyetem

Személyiség

- Személyiség elméletek történeti áttekintése
- Temperamentum és karakter
- Személyiség zavarai
- Személyiségzavarok kategóriális és dimenzionális modellje
- DSM-5 személyiség hibrid modellje
- Személyiségzavarok kezelési lehetőségei

Háromosztatú lélek felosztás

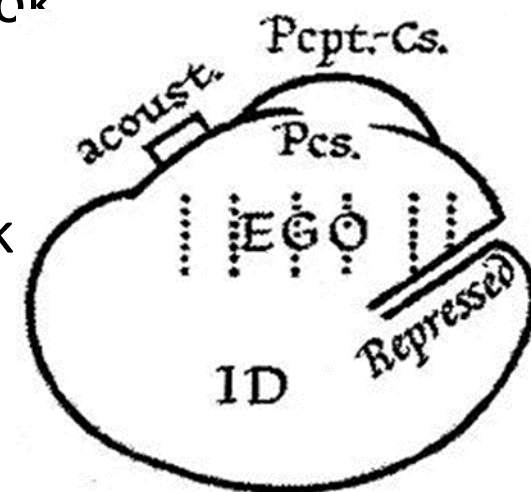
Plátón: háromosztatú lélek felosztása (Phaidón, Állam, Timaios):

„Hasonlítsuk a lelket a szárnyas fogat és a kocsisa együttes képességéhez.”

- lélek vezérlő részét hégémonikonnak, vagy daimonnak néha nousznak,
- az indulatost thümétikonnak,
- a vágyódót epithüméthikonnak nevezi

Freud: Háromosztatú lélek felfogás

- Felettes-én: belsővé tett társadalmi normák, tiltások, szabályok
- Én: valóságelvet követi és egyeztet a felettes-én az ösztön-én és a valóság között.
- Ösztön-én: ösztönkésztetések, szexuális és agresszív ösztönök az örömelv szabályai szerint működik.

Görög és Latin színház és a Persona

A persona eredetileg azt az álarcot jelentette, amit az ókori színházban a színészek viseltek, később a szerepre, majd magára a szerepet játszó színészre értették.

C.G. Jung elméletében különböző társadalmi szerepek, Amelyeket, mint egy maszkot fel-le tudunk venni és cserélni tudjuk attól függően, hogy mit kell játszanunk.

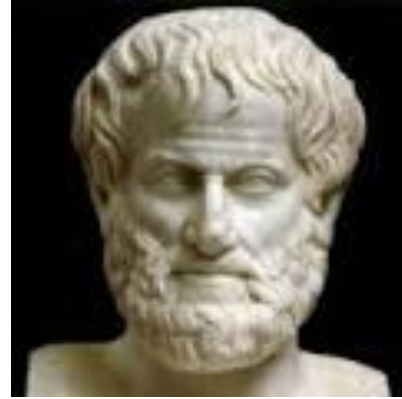

Hippokratész-Galénosz vérmérsékleti tipológiája

- Szangvinikus
- Kolerikus
- Melankólikus
- Flegmatikus

Arisztotelész: EUDÉMOSZI ETIKA

lelki alkatok tana

Többlet

dühösség
vakmerőség
szemérmertelenség
mértéktelenség
irigység
nyereség
tékozlás
fennhéjázás
hízélgés
tetszélgés
elpuhultság
felfuvalkodottság
pazarlás
álnokság

Hiány

halvérűség
gyávaság
szégyenlősség
érzéketlenség
nincs külön neve
veszteség
fösvenység
gúnyos szerénység
gyűlölet
önhittség
szervedésben való
eltompultság
kishitűség
szűkkeblűség
együgyűség

Közép

szelídség
bátorság
szemérem
mértékletesség
jogos
felháborodás
jogszerűség
nagyvonalúság
igazság
szeretet
önérzet
állhatatosság
nemes becsvágy
áldozatkészség
belátás

Az említett érzelmeknek a fajtáit meghatározott nevekkel jelöljük, az érzelmeknek az időtartam vagy a hatásfok tekintetében megnyilvánuló túlzásuk vagy a tárgyak valamelyikéhez való viszonyuk szerint. Úgy gondolom, hogy például hirtelen haragú az, aki a kelleténél gyorsabban, vad haragú és heves természetű pedig, aki a kelleténél nagyobb mértékben jön indulatba, epés az, aki őrzi haragját, civakodó és gyalázkodó meg az, aki haragjában bosszút áll.

THEOPHRASZTOSZ: JELLEMRAJZOK

Jellemrajzok: az első szisztematikus leírása a különféle jellemvonásoknak (Id.e. 371 – 287)

1. A tettetés

2. A hízelgés

3. A szószátyárság

4. A bárdolatlanság

5. A magakelletés

6. A megátalkodottság

7. A fecsegés

8. A rémhírterjesztés

9. A szégyentelenség

10. A zsugoriság

11. Az otrombaság

12. A tapintatlanság

13. A túlbuzgóság

14. A szórakozottság

15. A gorombaság

16. A babonaság

17. Az elégedetlenség

18. A bizalmatlanság

19. A visszataszítótság

20. A modortalanság

21. A nagybolóság

22. A fukarság

23. A hengegés

24. A gőg

25. A gyávaság

26. Az oligarchia

27. Az örökifjúság

28. A rágalmozás

29. A bűnpártolás

30. A haszonlesés

Személyiség

I. Személyiség egyenlő a személyiségvonások összessége.

- **Nagy kettes:** Internalizáló-externalizáló (Achenbach, 1966; Kendler et al., 2003; Kessler et al., 2005; Krueger, 1999)
- **Nagy Hármás:** Extreverzió – neuroticizmus – korlátozás (Eysenck, 1992; Rothbart, Ahadi, & Evans, 2000)
- **Nagy Négyes:** Extraverzió – Neuroticizmus – Barátságosság – Lelkiismeretesség (Livesley, Jang, & Vernon, 1998; Widiger & Simonsen, 2005).
- **Nagy Ötös:** Extraverzió – Neuroticizmus – Barátságosság – Lelkiismeretesség – Nyitottság a tapasztalatra
- **Hetes felosztás** (Cloninger, 2007):
 - *Temperamentum:* ártalomkerülés, újdonságkeresés, jutalomfüggés, perzisztencia
 - *Karakter:* Önirányítottság, Kooperativitás, Transzcendencia

II. Személyiség: célok, megküzdési módok, elhárító mechanizmusok, motivációk, önkép, élettörténetek és identitások összessége (McAdams & Pals, 2006).

Személyiség vonás alapú értékelése: Nagy Ötös

NEUROTICIZMUS:

Szorongás, Ellenségesség, barátságtalanság, depresszió, Én tudatosság, Gátlásosság, Impulzivitás, Sérülékenység, Sebezhetőség

EXTRAVERZIÓ:

Melegség Társaságkedvelés Asszertivitás, határozottság Aktivitás, Energikusság Izgalomkeresés Pozitív érzelmek, optimizmus

BARÁTSÁGOSSÁG:

Őszinteség, egyenesség Altruizmus Engedelmesség, szolgálatkészség Szerénység Lágylelkűség, érzékenység

NYITOTTSÁG A TAPASZTALATRA:

Fantázia Esztétikai érzék Érzelmek Tevékenység, kezdeményezés Ötletgazdagság, gondolatok Értékek Bizalom, jóindulat

LELKIISMERETESSÉG:

Kompetencia Rendszeretet Kötelességtudat Teljesítménykészítetés Önfegyelem Megfontoltság

Személyiség fejlődése és az egészséges személyiségfejlődés előtt álló feladatok

- Temperamentum és karakter
 - **Temperamentum**: a velünk született személyiségvonások, amelyek szélsőséges variációi megnehezítik az egészséges személyiségfejlődést
 - **Karakter**: az adott temperamentumú gyermek és a környezet interakciójának következtében tanulás révén kialakult személyiségvonásai az embereknek
 - Az „megfelelő összeillés mértéke” (goodness-of-fit; Thomas and Chess, 1977)
 - Megfelelő összeillés esetén a gondozók még a legszélsőségesebb temperamentumú gyermekekre is megfelelően reagálnak és megtudják tanítani megfelelően szabályozni önmagukat

Temperamentum

- Temperamentum meghatározása azért nehéz, mert módszertanilag az embereknél szinte lehetetlen a személyiség lényegi alapjait és a kulturális hatásokat elkülöníteni (Diamond, 1957).

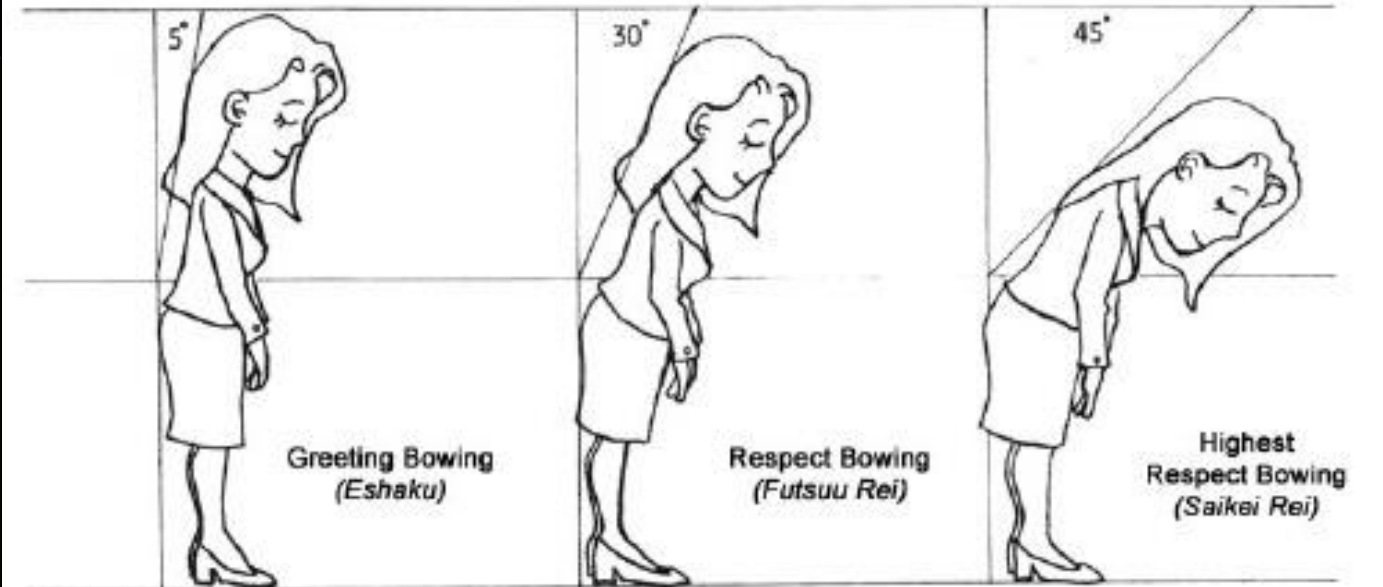
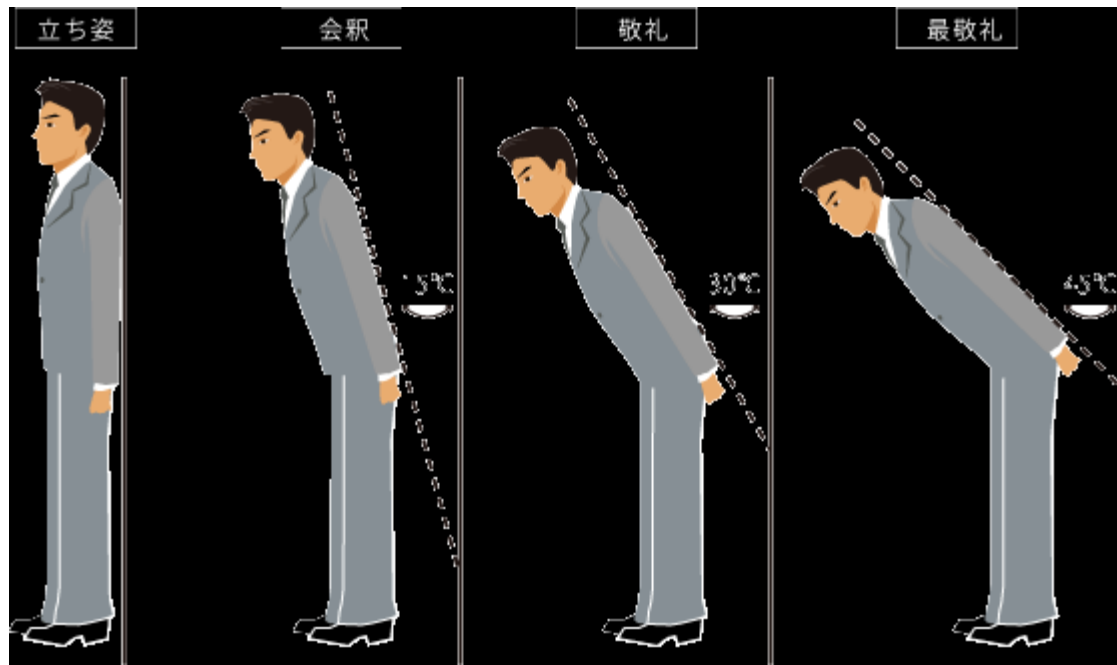
Temperamentum

- Temperamentum meghatározása azért nehéz, mert módszertanilag az embereknél szinte lehetetlen a személyiség lényegi alapjait és a kulturális hatásokat elkülöníteni (Diamond, 1957).

Temperamentum

- Temperamentum meghatározása azért nehéz, mert módszertanilag az embereknél szinte lehetetlen a személyiség lényegi alapjait és a kulturális hatásokat elkülöníteni (Diamond, 1957).

Temperamentum

- Temperamentum meghatározása azért nehéz, mert módszertanilag az embereknél szinte lehetetlen a személyiség lényegi alapjait és a kulturális hatásokat elkülöníteni (Diamond, 1957).

Temperamentum

- Temperamentum meghatározása azért nehéz, mert módszertanilag az embereknél szinte lehetetlen a személyiség lényegi alapjait és a kulturális hatásokat elkülöníteni (Diamond, 1957).

Temperamentum

- Temperamentum meghatározása azért nehéz, mert módszertanilag az embereknél szinte lehetetlen a személyiség lényegi alapjait és a kulturális hatásokat elkülöníteni (Diamond, 1957).
- Állatvilágban kell kutatni az alap temperamentumok után: Diamond 4 fő temperamentumot azonosított a főemlősök körében:
 - Félelemteliség

Temperamentum

- Temperamentum meghatározása azért nehéz, mert módszertanilag az embereknél szinte lehetetlen a személyiség lényegi alapjait és a kulturális hatásokat elkülöníteni (Diamond, 1957).
- Állatvilágban kell kutatni az alap temperamentumok után: Diamond 4 fő temperamentumot azonosított a főemlősök körében:
 - Félelemteliség
 - Agesszivitás

Temperamentum

- Temperamentum meghatározása azért nehéz, mert módszertanilag az embereknél szinte lehetetlen a személyiség lényegi alapjait és a kulturális hatásokat elkülöníteni (Diamond, 1957).
- Állatvilágban kell kutatni az alap temperamentumok után: Diamond 4 fő temperamentumot azonosított a főemlősök körében:
 - Félelemteliség
 - Agesszivitás
 - Kapcsolódási készség

Temperamentum

- Temperamentum meghatározása azért nehéz, mert módszertanilag az embereknél szinte lehetetlen a személyiség lényegi alapjait és a kulturális hatásokat elkülöníteni (Diamond, 1957).
- Állatvilágban kell kutatni az alap temperamentumok után: Diamond 4 fő temperamentumot azonosított a főemlősök körében:
 - Félelemteliség
 - Agesszivitás
 - Kapcsolódási készség
 - Impulzivitás

Csimpánz személyiségvonások hierarchikus struktúrája

Dis = Gátlászavar.
 NE/Dom = Negatív Emocionalitás /Dominancia
 PE = Pozitív Emocionalitás
 C = Lelkiismeretesség.
 Dom = Dominancia
 A = Barátságosság.
 E = Extraverzió
 I = Intellectus

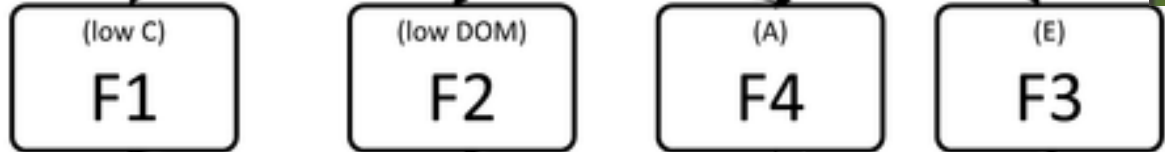
2-Factor Model

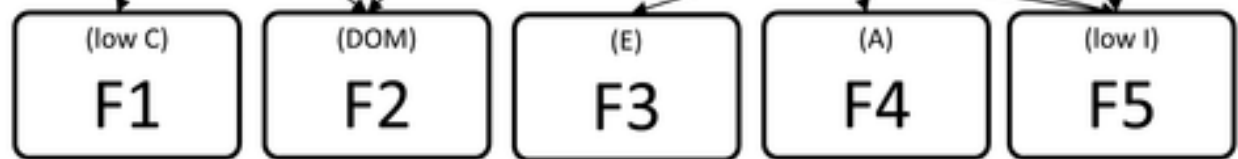
3-Factor Model

4-Factor Model

5-Factor Model

Latzman RD, Hopkins WD, Keebaugh AC, Young LJ (2014) Personality in Chimpanzees (*Pan troglodytes*): Exploring the Hierarchical Structure and Associations with the Vasopressin V1A Receptor Gene. PLOS ONE 9(4): e95741. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0095741>
<https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0095741>

Temperamentum vonások jellemzői

1. Az egyéni különbségek a normális és abnormális viselkedésben az alábbi fakultásokhoz tartoznak: affektus, aktivitás, figyelem, és az érzékszervi érzékenység.

2. A temperamentum többnyire az alábbi formális jellemzőkben nyilvánul meg, mint az ingerekre adott válasz intenzitása, látenciája, tartama, küszöbe, és az egyensúly visszaszerzési ideje

3. Az élet első éveiben megjelenik (részleges megjelenés a csecsemőkorban és teljes kifejlődés az óvodás korra)

4. Megfelelői léteznek a főemlősöknél és bizonyos szociális életet élő emősöknél

5. Szorosan, habár komplexen kapcsolódnak a biológiai mechanizmusokhoz (pl., neurokémiai és neuroanatómiai, genetikai)

6. Viszonylag tartósak és fogalmilag koherens következményeket jósolnak előre (pl, korai gátlás előre jelzi az internalizáló, a korai magatartászavar előre jelzi az externalizáló zavarok kialakulását)

Zentner, M., & Bates, J. E. (2008). Child temperament: An integrative review of concepts, research programs, and measures. *International Journal of Developmental Science*, 2(1-2), 7-37.

Csecsemő és gyermekkori temperamentumok

Zentner, M., & Bates, J. E. (2008). Child temperament: An integrative review of concepts, research programs, and measures. *International Journal of Developmental Science*, 2(1-2),

Temperamentum Dimenzió	Definíciója	Rokon fogalmak
Viselkedés gátlás/Félelem	Viselkedés gátlás idegen emberek, élőlények, helyzetek, tárgyak szagok jelenlétében	Ártalom kerülés, szégyellősség
Irritabilitás/frusztráció	Agresszív vagy irritált viselkedés fájdalmas vagy frusztráló (feladatmegoldó tevékenységet megszakító vagy közelítő magatartást vagy céljainkat blokkoló) ingerekre.	Problémátság, haragra való hajlam, korlátozás okozta distress,
Pozitív emocionalitás	Pozitív érzések átélésére való hajlam, tipikusan azok, amelyek közelítő magatartással társulnak (pl. pozitív anticipáció, kutatás, vágy)	Játékosság, újdonságkeresés
Aktivitási szint	Mozgás és motoros aktivitás gyakorisága, sebessége, lendületessége; erőltetett semmittevéssel szembeni intolerancia	Mozgékonyosság, energia
Figyelem/kitartás	Képesség az a figyelem fókuszálására és a kontrollra, mint az akaratlagos viselkedés alapjaira beleértve a kitartást.	Erőltetett kontrol, szétszórtság, újdonság keresés
Érzékszervi érzékenység	Alacsony fokú ingerekre való reakció képessége (pl., vizuális, akusztikus, vagy taktilis); ingerek okozta rosszközérzetre való hajlam	Küszöb, szenzoros érzékenység

Csecsemőkori temperamentum utámkövetés

- Viselkedésgátlás (Kagan & Snidman, 2004):
 - 4 hónapos kortól vizsgáltak gyermekeket:
 - 20% magas reaktivitású: szokatlan ingerek váratlan felléptére heves motoros választ és sírást mutattak, fokozott amygdala választ adtak, míg 40% alacsony reaktivitású volt

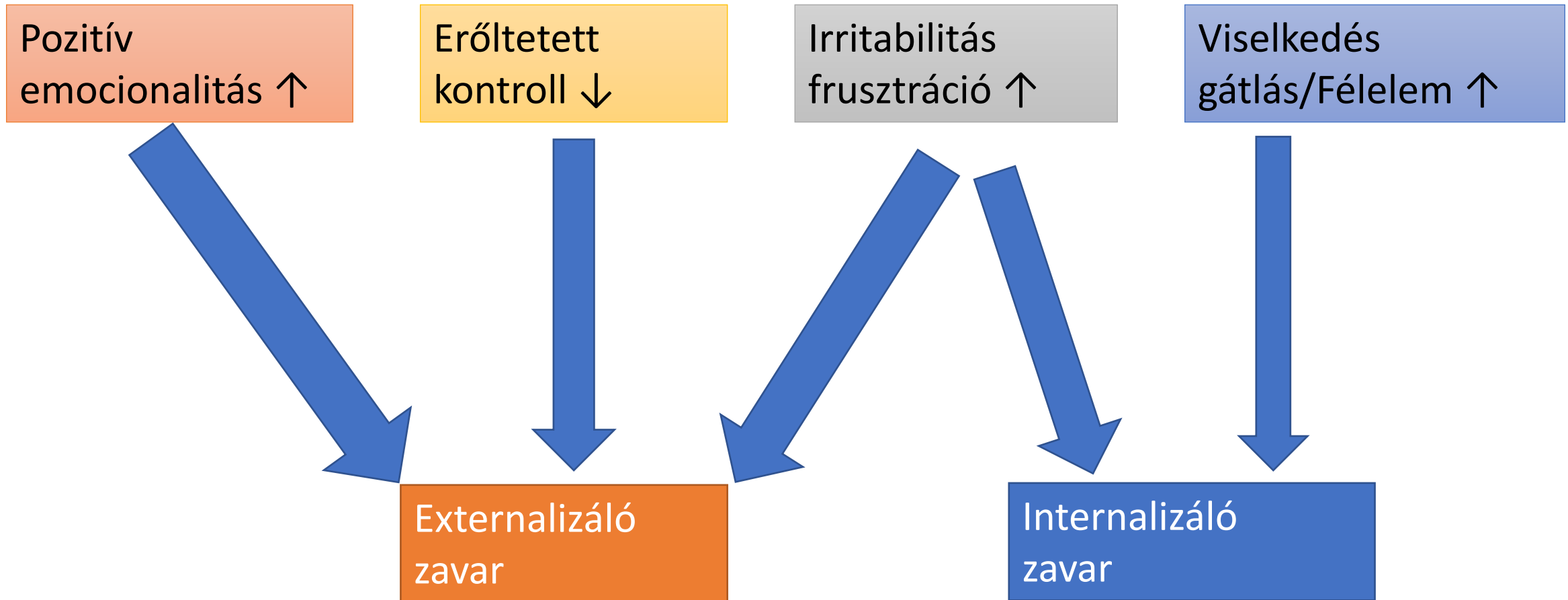
3X nagyobb eséllyel mutatták szorongászavar tüneteit 7 évesen, mint az alacsony reaktivitásúak.

11-15 éves korukban gyakrabban voltak szomorúak, gyakrabban volt szívritmus ingadzásuk, tenyér izzadásuk, elpirulásuk, magas systolés vérnyomás és jellegzetes EEG profillal rendelkeztek. (Kagan, Snidman, Kahn, & Towsley, 2007)

Temperamentum vonások és externalizáló és internalizáló alkalmazkodási zavarok

Több longitudinális vizsgálatban az alábbi összefüggést találták: Bloomington Longitudinal Study (Bates & Bayles, 1984), the Child Development Project (Keiley et al., 2003), the Dunedin study (Caspi, Henry, McGee, Moffitt, & Silva, 1995)

Temperamentumot moderáló tényezők:

- **Temperamentum X temperamentum:**

- erőltetett kontrol temperamentum csak akkor jelentős a jól szabályozott és proszocilis viselkedés kialakulásában, ha a gyerekre magas irritabilitás jellemző (longitudinális vizsgálat: Eisenberg et al., 2000).

- **Temperamentum X környezet:**

- *Magas Viselkedés gátlás/Félelem* temperamentumú gyermekek legmegfelelőbb önkontrollt kedves anyák mellett alakítottak ki szemben a kíméletlen anyákkal
- *Alacsony Viselkedés gátlás/Félelem* temperamentumú gyermekek legmegfelelőbb önkontrollt meleg és vicces anyák mellett alakítottak (Kochanska, Aksan, & Joy, 2007)
- *Magas Viselkedés gátlás/Félelem* temperamentumú gyermekeket ha szüleik és testvérei fokozatosan sok új helyzetnek és ingernek tették ki szemben a támogató környezettel, később kevesebb viselkedéses gátlást mutattak, kevésbé voltak elkerülők (Arcus, 2001)
- *Kezelhetetlen, nehezen fegyelmezhető* gyermekeknek, ha az anyukáik a legkisebb fegyelmezetlenségre is kontrollálóan reagáltak, akkor kevésbé váltak túlzottan externalizálóvá (Bates et al., 1998).
- „Eltérő érzékenység a környezeti hatásokra”: bizonyos genetikai, temperamentum meghatározottságú gyermekek, aránytalanul érzékenyek a környezeti hatásokra,
 - ártalmas hatások nagy károkat okoznak,
 - megfelelő hatások nagyfokú előnyökkel járnak náluk (Belsky, Bakermans-Kranenburg, and van Ijzendoorn, 2007)

Temperamentum része az önszabályozás

- Önszabályozás:
 - Növelni,
 - csökkenteni,
 - fenntartani,
 - újrastrukturálni a reaktivitás mintázatokat
 - vagy anticipációs
 - vagy korrekciós módon (Rothbart & Derryberry, 1981, pp. 51-52).
- Az önszabályozás viselkedéses folyamatai:
 - Közelítés
 - Elkerülés
 - Gátlás
 - Figyelmi önszabályozás
 - Kognitív újraértékelés

Jól funkcionáló személyiség képes motivációit érvényesíteni az adott kultúrában

- Kötődés
- Ranglétra/versengés
- Csoportba tartozás/kapcsolat
- Gondoskodás
- Felfedezés/autonómia
- Szexualitás
- Kortársak közötti kooperálás
- Örömteli szociális játék

(Dimaggio, 2018; Baumeister and Leary, 1995; Bowlby, 1969; Gilbert, 2005; Ivaldi, 2016; Liotti and Gilbert, 2011; Lichtenberg, 1989; Panksepp, 1998; Tomasello et al., 2005)

Főbb motivációs rendszerek: Kötődés

a személyiség fejlődés előtt álló feladat: ezek adaptív érvényesítésének elsajátítása

- Kötődés: egy mély és tartós érzelmi kötelék, amely két embert összefűz téren és időn keresztül (Ainsworth, 1973; Bowlby, 1969).

- Csecsemő - Anya – Apa – Gondozók
- Gyermek – család
- Gyermek – gyermek - testvér
- Gyermek/Kamasz/felnőtt – Kortársak
- Kamasz/Felnőtt – Szerelmi kapcsolatok
- Kamasz/Felnőtt – Gyermek

- Kötődési típusok:

- **Biztonságos:** "Viszonylag könnyen tudok közel kerülni másokhoz érzelmileg. Nem okoz gondot másokban megbíznom és az sem okoz gondot, ha mások támaszkodnak rám. Nem aggaszt az egyedüllét, vagy, hogy mások nem fogadnak el."
- **Szorongó–aggodalmaskodó:** "Teljes érzelmi intimitást akarok kialakítani másokkal, de gyakran tapasztalom azt, hogy mások vonakodnak olyan közel kerülni hozzám, mint amennyire én szeretnék közel kerülni hozzájuk."
- **Elutasító-elkerülő:** "Jól érzem magam szoros érzelmi kapcsolatok nélkül. Fontos számomra a függetlenség és az önállóság. Nem szívesen függök másoktól és nem szeretem, ha mások függenek tőlem."
- **Bizalmatlan–elkerülő:** "Általában kényelmetlen számomra másokhoz közel kerülni. Szeretnék érzelmileg szoros kapcsolatokat, de nehezen tudok teljesen megbízni másokban vagy másokra támaszkodni. Néha aggódom, hogy megbántanak, ha túl közel engedek másokat."

Aszociális (0 - 6 hét)
Mindenféle inger
mosolyt válthat ki.

Válogatás nélküli
Kötődés
(6 héttől 7 hónapig)

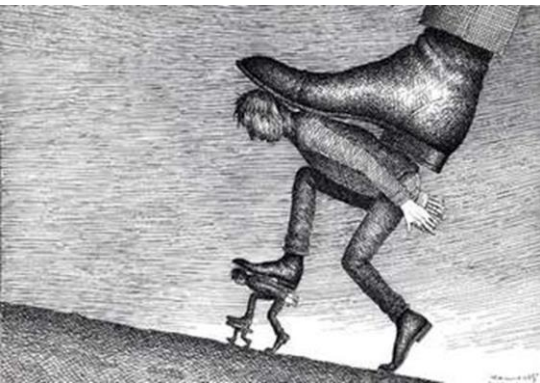
Specifikus kötődés
(7-9 hónap)
Egy fő kötődési
személy
Félelem az idegenektől
Szeparációs szorongás

Többszörös kötődés
(10 hónaptól)
Ahhoz kötődik, aki
megfelelően reagál az
igényeire

Főbb motivációs rendszerek: Ranglétra/versengés

a személyiség fejlődés előtt álló feladat: ezek adaptív érvényesítésének elsajátítása

- **Ranglétra/versengés:** *Dominancia – Önalávetés megfelelő váltakozása*
- Forrásokhoz való hozzájutás hierarchikus elosztása aktiválja, olyan élőlényeknél, ahol a csoport tagjai egy ranglétra mentén helyezkednek el (Gilbert, 2005).
 - Dühöt vált ki, ha megkérdőjelezzük a rangjukat.
 - Büszkeséget vagy megvetést ha felette állónak érzik a másikinál magukat.
 - Szégyent éreznek amikor a másik megalázza őket, és kissebrendűséget vált ki.
 - Bánatot, ha tartósan alsórendűek.

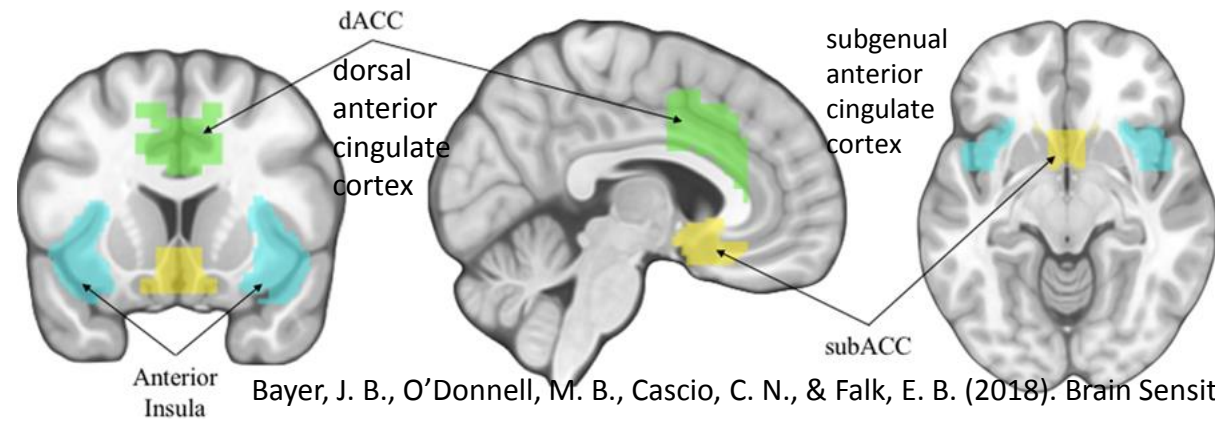

Főbb motivációs rendszerek: Csoportba

tartozás/kapcsolat Elidegenedés - Barátságosság

a személyiség fejlődés előtt álló feladat: ezek adaptív érvényesítésének elsajátítása

- Az embereknek szükségük van arra az érzésre, hogy egy nagyobb közösséghez tartoznak, amelynek az értékein, érdekein, rítusain és céljain osztoznak.
 - Csoporton belüliek: forrás megosztás, tilos az agresszió
 - Csoporton kívüliek: el lehet venni a forrásait, szabad bántani
 - Magány – kirekesztettség érzése: az agy “szociális fájdalom” területei

Bayer, J. B., O'Donnell, M. B., Cascio, C. N., & Falk, E. B. (2018). Brain Sensitivity to Exclusion is Associated with Core Network Closure. *Scientific Reports*, 8(1), 16037.

Főbb motivációs rendszerek: Gondoskodás

a személyiség fejlődés előtt álló feladat: ezek adaptív érvényesítésének elsajátítása

- Kötődés párja és akkor aktiválódik, mikor egy számunkra fontos személy veszélyben, bajban van, szenved, fájdalmat él át.
- A gondoskodás nélkül az emlős állatok meghalnék a korai időszakban. A szülői ösztön nagyon erős sok fajban, és a szülői ösztönhöz egy pozitív érzelmi állapot van kapcsolva, ami motiválja a szülőket a gondoskodásra.
- Az emberek körében a gondoskodás készítése örömteli érzésekkel jár. Örömet érez a szülő, ha a gyermekét meglátja, ha a gyermeke örül, vagy sikerül a gyermek stresszét, fájdalmát, kínját megszüntetni, igényeit kielégíteni.
- A gondoskodás embereknél kiterjed kortársakra, idősebbekre és hozzátartozókra sőt idegenekre egyaránt. A kötődési rendszer részét alkotja és ösztrogén, progeszteron, prolactin és oxytocin fontos szerepet játszik a szabályozásában .

Főbb motivációs rendszerek: Felfedezés/autonómia

a személyiség fejlődés előtt álló feladat: ezek adaptív érvényesítésének elsajátítása

- Felfedezés/autonómia versus anhedónia:
- Motiváció arra, hogy új források után kutassunk a környezetben és az érdeklődés és kíváncsiság aktiválja.
 - Szoros kapcsolatban van a dopamin rendszerrel.
 - Pszichostimulánsokkal lehet aktiválni, antipszichotikumokkal csökkenteni.

Főbb motivációs rendszerek: Szexualitás

a személyiség fejlődés előtt álló feladat: ezek adaptív érvényesítésének elsajátítása

- Szexualitás - Gyönyör/Kéj rendszer

Szaporodás függ a jól funkcionáló gyönyör rendszertől.

Ennek a rendszernek az aktivitása egy korai időszakban fokozott, majd lanyhul és pubertás korban a hormonális változásokkal együtt éri el a csúcst.

Az öröm egyik komponense lehet a szexualitáshoz kapcsolódó elemi gyönyör rendszer aktiválódása.

Főbb motivációs rendszerek: kooperálás

a személyiség fejlődés előtt álló feladat: ezek adaptív érvényesítésének elsajátítása

- Kortársak közötti kooperálás:
 - Alapvető szerepet játszik a stabil kötődések kialakításában és az összetartó csoport fenntartásában.
 - Közös célok együttes elérése szövetség kötésével és a források megosztásával fokozza a csoport kohéziót (Tomasello et al., 2005).

Örömteli szociális játék

- A fiatal élőlények játéka egymással egy alapvető érzelmi rendszer által irányított.
- Lehetővé teszi, hogy élvezetes formában különböző szociális lehetőségeket felfedezzenek, barátságokat és szövetségeket kössenek.
- Az emlős agy ösztönökért felelős részében van beépítve a játékra állatokban gátolják a játékosságot. hajlam és pozitív jutalmazással van ellátva, és a nevetés az egyik jele annak, hogy ez a játék megvalósul.
- Ha a fiatal gyermekeket nem engedik eleget játszani, akkor impulzívabbakká válnak és ezt a felnőttek bajkeverő vagy ADHD-s magatartásként címkézhetik.
- Pszichostimulánsok állatokban gátolják a játékosságot.
- Játék áthatja a felnőtt világot és számos örömteli élmény háttérében a játék rendszer aktiválódása áll.

Személyiségzavar definíciója

Általános diagnosztikai kritériumok:

- A. Az élmény és a viselkedés olyan **tartós mintája**, amely jelentősen eltér a **személyes kultúra** elvárásaitól. Ez a minta az alábbi területek közül kettőben (vagy többben) nyilvánul meg:
 - (1) **kognitív funkciók** (azaz önmaga, mások és a külső események észlelésének és értelmezésének módja)
 - (2) **affektivitás** (azaz az érzelmi válasz mértéke, intenzitása, labilitása és megfelelő módja)
 - (3) **interperszonális** kapcsolatok
 - (4) **impulzuskontroll**
- B. A tartós minta **rugalmatlan** és a személyes és szociális helyzeteket széles körben áthatja.
- C. A tartós minta **klínikailag jelentős szenvedést** vagy a szociális, foglalkozási vagy más fontos **funkciók romlását** okozza.
- D. A **minta stabil és hosszan tartó**, kezdete legalább a serdülőkorra vagy a fiatal felnőttkorra vezethető vissza.
- E. A tartós minta **nem magyarázható jobban más mentális zavar** meglétével vagy következményével.
- F. A tartós minta **nem pszichoaktív szer** (pl. visszaélésre alkalmas szer, gyógyszer) közvetlen élettani hatásának vagy **általános egészségi állapotnak** (pl. koponyatrauma) következménye.

Személyiségzavarok osztályozása és prevalenciája

- **Kategóriális modell**

- **A csoport, furcsa:**

- Paranoid 4,4%
- Szkizoid 3,1%
- Szkizotíp 3 % (BNO-10-ben a pszichotikus zavarok közé sorolják)

- **B csoport, dramatikus:**

- Antiszociális 3,6%
- Borderline 2-5%
- Hisztrionikus 1,8%
- Narcisztikus 0-1%

- **C csoport, szorongó:**

- Elkerülő 2,4%
- Dependens 0-1%
- Kényszeres 8%

- **MNO**

Pulay et al., 2009;2011; Grant et al., 200 .

- **Dimenzionális hibrid modell:**

Funkcionálás szintje: 4 dimenzió mentén

Személyiségzavar vonások:

25 vonás

5 tartományba osztva

5 személyiségzavar kategória funkcionálás és vonás dimenziók mentén meghatározva

Borderline

Kényszeres

Elkerülő

Szkizotíp

Antiszociális

Narcisztikus

Borderline személyiségzavar (DSM-4)

- Kétségbeesett igyekezet a valós vagy képzelt **elhagyatás** elkerülésére.
- **Instabil** és egyben intenzív **személyes kapcsolatok**, melyeket az idealizálás és a lebecsülés szélsőséges váltakozása jellemez.
- **Identitászavar**: jelentős és tartósan bizonytalan énkép vagy önértékelés.
- **Impulzivitás** legalább két, elvileg önveszélyeztető területen (pl. költekezés, sexualitás, pszichoaktív szerhasználat, veszélyes autóvezetés, falás).
- Ismétlődő **öngyilkossági viselkedés**, gesztusok, fenyegetések vagy öncsonkítás.
- **Érzelmi labilitás** az észrevehető hangulati reaktivitás miatt (pl. kifejezett diszfóriás, ingerlékeny vagy szorongásos epizódok, amelyek rendszerint néhány óráig, ritkábban néhány napig tartanak).
- Belső **üresség** krónikus érzése.
- Inadekvát, **intenzív harag** vagy annak kontrollálási nehézsége (pl. gyakori ingerültség, haragosság, ismételten tettlegesség).
- Átmeneti, stresszhez kapcsolódó paranoid elképzelések vagy súlyos **disszociatív tünetek**.

BNO-10: „a páciens saját önképe, céljai, és belső preferenciái (beleértve a szexuális preferenciákat) gyakran homályosak vagy sérültek” (WHO, 1992, p. 205).

Személyiség funkcionálásának szintjei

Én funkció

Identitás: Önmagát egyediként éli meg, ön maga és a mások közötti világos határokkal; önbecsülése stabil; önértékelése pontos; érzelmi tapasztalatok széles skáláját képes szabályozni.

Önirányítás: Koherens és értelmes rövid és hosszú távú életcélok követése; viselkedés konstruktív és proszociális mércéit képes alkalmazni; képes önmagára reflektálni

Társas funkció

Empátia: Mások tapasztalatainak és motivációinak a megértése és elismerése; eltérő nézőpontokkal szembeni tolerancia; saját viselkedésének másokra tett hatásainak a megértése

Intimitás: Másokhoz fűződő mély és tartós kapcsolatok; vágy és képesség a közelséghez; a kölcsönös tisztelet ami a társas viselkedésben megnyilvánul

Borderline személyiségzavar funkcionálási zavara

Én funkció

Identitás: Instabil identitás, szélsőségesen rossz és átlagos közötti önértékelés; krónikus üresség érzés; kívülről, elidegenedve látja magát stressz hatására. Érzelmeit nem tudja szabályozni; negatív önkép.

Önirányítás: Karrier tervek, célok, értékek instabilak és gyakran változnak. Hosszú távú célok fenntartásának nehézségei.

Társas funkció

Empátia: Nehezebbé esik pontosan érzékelni mások szándékait, céljait. Másokat könnyen elhanyagolónak, kihasználónak, kirekesztőnek él meg.

Intimitás: Retteg az elhagyatástól, hol nagyon jónak, hol nagyon rossznak él meg másokat, hol nagyon közel, hol távol akar lenni fontos személyektől

Személyiség zavar súlyosságának mérése

ÉNFUNKCIÓ

TÁRSAS FUNKCIÓ

Károsodás
0 Nincs
1 Némi
2 Mérsékelt
3 Súlyos
4 Extrém

Identitás

Károsodás
0 Nincs
1 Némi
2 Mérsékelt
3 Súlyos
4 Extrém

Empátia

Személyiség
funkcionálása

Károsodás
0 Nincs
1 Némi
2 Mérsékelt
3 Súlyos
4 Extrém

Önirányultság

Károsodás
0 Nincs
1 Némi
2 Mérsékelt
3 Súlyos
4 Extrém

Intimitás

Személyiségzavar vonások tartományai

Negatív
affektivitás

Elidegenedés

Antagonizmus

Gátlástalanság
Kényszeresség

Pszichoticizmus

Személyiségzavar vonások tartományai

Negatív affektivitás:

Emocionális labilitás: BPD

Szorongásosság BPD

Szeparációs bizonytalanság BPD

Perszeveráció

Szubmisszivitás

Depresszivitás BPD

Gyanakvás

Személyiségzavar vonások tartományai

Elidegenedés:

Beszűkült affektivitás

Visszahúzódás

Anhedónia

Intimitás kerülés

Személyiségzavar vonások tartományai

Antagonizmus:

Manipulativitás

Álnokság/Hamisság

Grandiozitás

Figyelemkeresés

Érzéketlenség

Hosztilitás BPD

Személyiségzavar vonások tartományai

Gátlástalanság/Kényszeresség:

Felelőtlenység

Impulzivitás BPD

Elterelhetőség

Kockázatvállalás BPD

Rigid perfekcionizmus (hiánya)

Személyiségzavar vonások tartományai

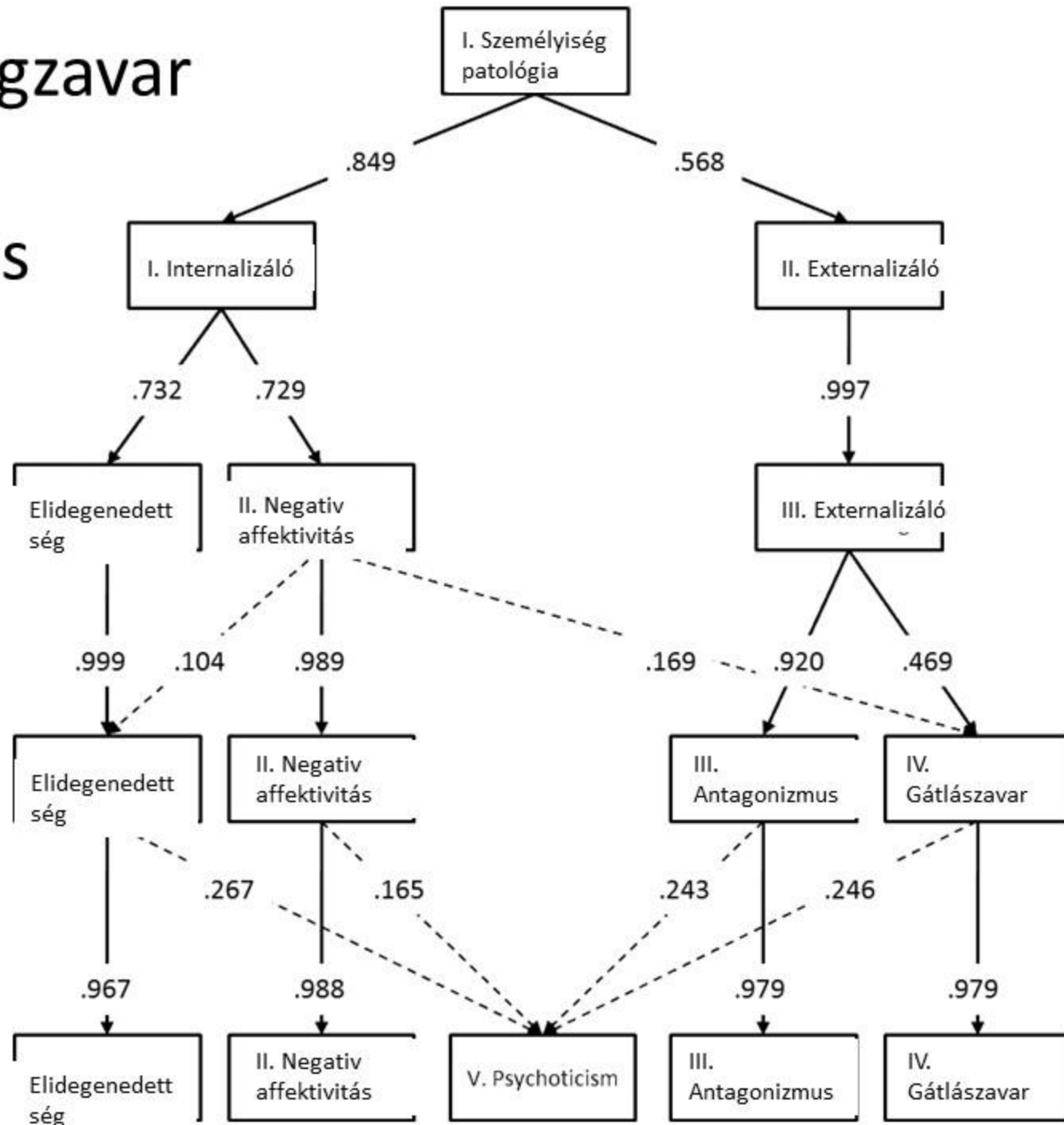
Pszichoticizmus:

Szokatlan hiedelmek vagy
élmények

Excentrikusság

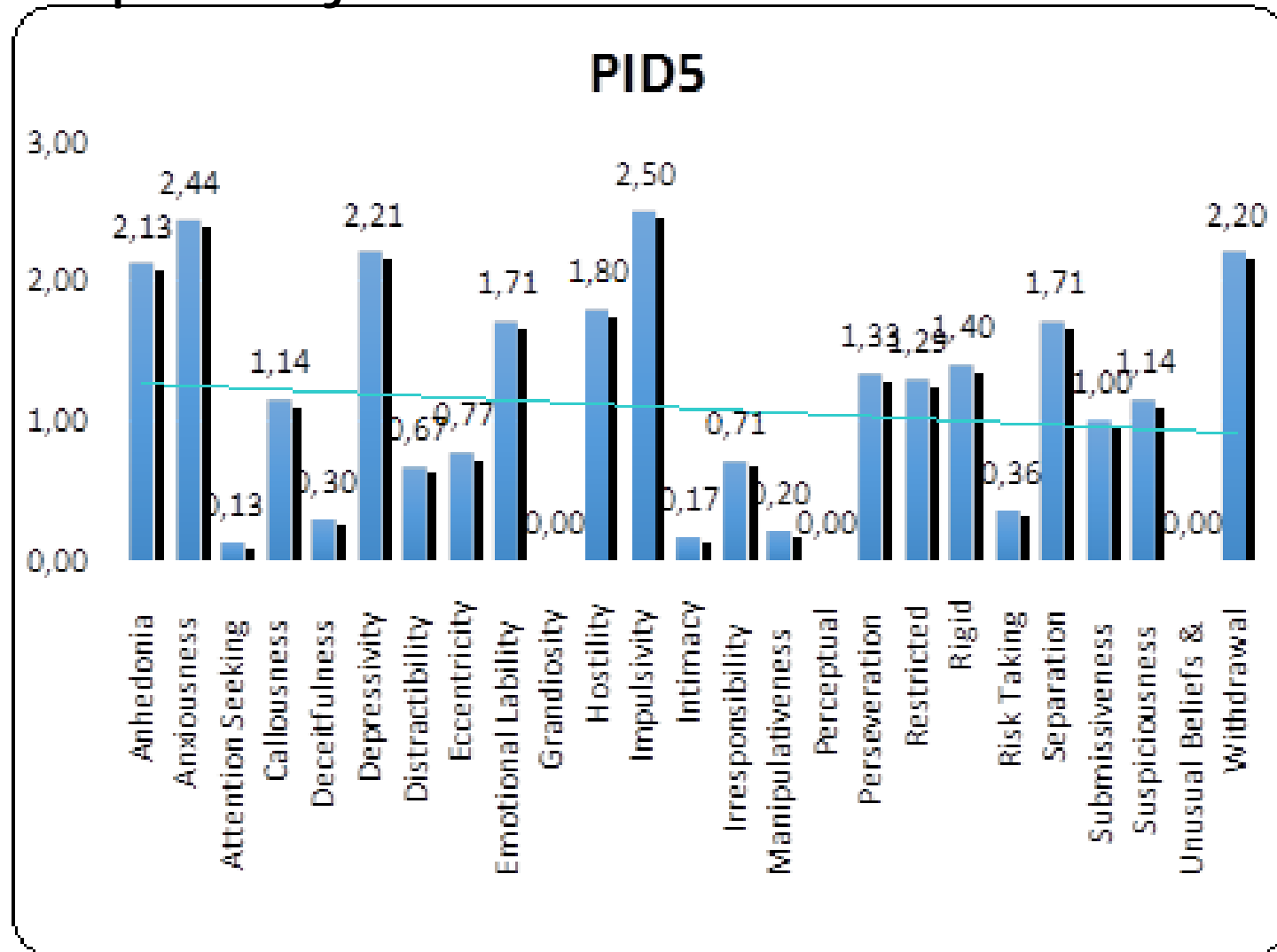
Kognitív-perceptuális
diszreguláció

Személyiségzavar vonások hierarchikus struktúrája

Wright, A. G., Thomas, K. M., Hopwood, C. J., Markon, K. E., Pincus, A. L., & Krueger, R. F. (2012). The hierarchical structure of DSM-5 pathological personality traits. *Journal of abnormal psychology*, 121(4), 951.

Egy borderline személyiségzavarban szenvedő nő PID-5 profilja

SZEMÉLYISÉG FUNKCIONÁLÁSÁNAK SZINTJE

Identitás	0 Nincs ☐	1 Némi ☐	2 Mérsékelt ☐	3 Súlyos ☒	4 Extrém ☐
Önirányultság	0 Nincs ☐	1 Némi ☐	2 Mérsékelt ☒	3 Súlyos ☐	4 Extrém ☐
Empátia	0 Nincs ☐	1 Némi ☐	2 Mérsékelt ☐	3 Súlyos ☒	4 Extrém ☐
Intimitás	0 Nincs ☐	1 Némi ☐	2 Mérsékelt ☐	3 Súlyos ☐	4 Extrém ☒

SZEMÉLYISÉGSZAVAR VONÁSOK

<u>Negatív affektivitás</u>	<u>Elidegenedés</u>	<u>Antagonizmus</u>	<u>Gátlástalanság/ Kényszeresség</u>	<u>Pszichoticizmus</u>
Emocionális labilitás ☒	Beszűkült affektivitás ☐	Manipulativitás ☐	Felelőtlenység ☐	Szokatlan hiedelmek vagy élmények ☐
Szorongsósság ☒	Visszahúzódás ☒	Grandiozitás ☐	Impulzivitás ☒	Excentrikusság ☐
Szeparációs bizonytalanság ☒	Anhedónia ☒	Álnokság/ Hamisság ☐	Rigid perfekcionizmus (hiánya) ☐	Kognitív-perceptuális diszreguláció ☐
Perszeveráció ☐	Intimitás kerü ☐	Figyelemkeres ☐	Elterelhetőség ☐	
Szubmisszivitás ☐		Érzéketlenség ☐	Kockázatvállalá ☒	
Hosztilitás ☐				
Depresszivitás ☒				
Gyanakvás ☐				

Epidemiológia

- Előfordulási gyakorisága a teljes lakosságban 0,5 és 5,9% közötti, **átlagosan 2%** (Lenzenweger és mtsai., 2007; Grant és mtsai., 2008, Torgersen és mtsai., 2001)
- Háziorvosi ellátásban 6,4% (Gross és mtsai, 2002)
- **Pszichiátriai ambuláns ellátásban 8-27%**
- Pszichiátriai osztályos ellátásban 15-40%
- Börtönökben 25-50% körüli (Sansone és Sansone, 2009)

Szuicid kísérlet, bejezett szuicidium, önsértés

- BPD szenvedők körében a leggyakoribb az élettartam során az öngyilkossági kísérletet elkövetők aránya (75%)
- A pszichiátriai betegségek között náluk az egyik legmagasabb (10%) a befejezett öngyilkosságok gyakorisága (Oldham, 2006; Gunderson and Ridolfi, 2001).
- Az öngyilkos-szándék-nélküli-önsértés a BPD-ben szenvedő betegek 81%-ban fordul elő.
- Hat éves után-követés során azt találták, hogy 81%-ról 26%-ra csökkent az önsértés aránya (Zanarini és mtsai., 2005).

Az öngyilkos-szándék-nélküli-önsértés legjellegzetesebb céljai BPD-ben

- Negatív feszültségérzés csökkentése
- Disszociatív élmények, ürességérzés csökkentése
- Érzelmi feletti kontrol érzés visszaszerzése
- Önbüntetés
- Eufória elérése
- Figyelem felkeltése

BPD lefolyása

- Grilo és munkatársai (2004) prospektív vizsgálatában borderline személyiségzavarban szenvedő betegeknek már csak 65% teljesítette a diagnózis kritériumait.
- Zanarini és mtsai., (2003) 10 évig követték 154 borderline páciensst és azt találták, hogy
 - 4 év múlva már csak 25%-k,
 - 6 év múlva csak 25%-k, és
 - 10 év múlva csak 12%-k teljesítették a diagnosztikus kritériumokat.

Komorbiditás

- A borderline személyiségzavarban szenvedők
 - 84,5% szenved legalább egy vagy több elsőtengely zavarban és
 - 73,9% szenvedett még legalább egy másik személyiségzavarban.
- Leggyakoribb komorbid zavarok:
 - affektív zavarok 50,7%,
 - szorongásos zavarok 59,6%,
 - Kóros szerhasználat 50,9%.
- A komorbiditás szempontjából nemi különbségek is vannak:
 - férfiak körében gyakoribb a szerabúzusok,
 - nők körében az evészavarok előfordulása

Személyiségzavarok kezelése

- Pszichofarmakológiai kezelések, tünetdimenziókat célozzák:
 - Impulzivitás – reaktív agresszió:
 - valproát sav, carbamazepine, lamolep, atípusos neuroleptikumok, SSRI
 - Szorongás – negatív affektivitás:
 - Hangulatjavítók (SSRI, SSNRI, triciklikusok)
 - Kognitív funkciók:
 - Atípusos neuroleptikumok
 - Interperszonális funkcionálás zavarai:
 - Nincsenek egyenlőre specifikus klinikai szerek (oxytocin származékok – kísérleti fázisban)

BPD gyógyszeres kezelése a hétköznapi gyakorlatban

- BPD-ben szenvedők
 - 90% legalább egy,
 - 80% ≥ 2
 - 54% ≥ 3 pszichotropikus szert kapott párhuzamosan
 - átlagosan 2,8 féle gyógyszert kaptak
- 70%-uk antipszichotikum és/vagy antidepresszívum
- 33% antikonvulzívum
- 30% benzodiazepin
- 4% lítium karbonát kezelést kapott;

Személyiségzavarok kezelése

- Pszichoterápiás kezelések vagy a személyiség egészét vagy tüneteket célozzák:
 - Személyiség globális változtatására törekednek
 - Pszichodinamikus terápiák (Áttétel fókuszú terápia)
 - Mentalizációs terápia
 - Sématerápia
 - Tünetek, készségek változtatása a cél
 - Kognitív viselkedés terápia
 - Dialektikus viselkedésterápia

Köszönöm a figyelmet!

SZEMÉLYISÉG FUNKCIONÁLÁSÁNAK SZINTJE

Identitás	0 Nincs ☐	1 Némi ☐	2 Mérsékelt ☐	3 Súlyos ☐	4 Extrém ☐
Önirányultság	0 Nincs ☐	1 Némi ☐	2 Mérsékelt ☐	3 Súlyos ☐	4 Extrém ☐
Empátia	0 Nincs ☐	1 Némi ☐	2 Mérsékelt ☐	3 Súlyos ☐	4 Extrém ☐
Intimitás	0 Nincs ☐	1 Némi ☐	2 Mérsékelt ☐	3 Súlyos ☐	4 Extrém ☐

SZEMÉLYISÉGZAVAR VONÁSOK

<u>Negatív affektivitás</u> ☐	<u>Elidegenedés</u> ☐	<u>Antagonizmus</u> ☐	<u>Gátlástalanság/ Kényszeresség</u> ☐	<u>Pszichoticizmus</u> ☐
Emocionális labilitás ☐	Beszűkült affektivitás ☐	Manipulativitás ☐	Felelőtlenység ☐	Szokatlan hiedelmek vagy élmények ☐
Szorongsósság ☐	Visszahúzódás ☐	Grandiozitás ☐	Impulzivitás ☐	Excentrikusság ☐
Szeparációs bizonytalanság ☐	Anhedónia ☐	Álnokság/ Hamisság ☐	Rigid perfekcionizmus (hiánya) ☐	Kognitív-perceptuális diszreguláció ☐
Perszeveráció ☐	Intimitás kerü ☐	Figyelemkeres ☐	Elterelhetőség ☐	
Szubmisszivitás ☐		Érzéketlenség ☐	Kockázatvállalá ☐	
Hosztilitás ☐				
Depresszivitás ☐				
Gyanakvás ☐				

Borderline személyiségzavar

Kora felnőttkortól kezdve számos különféle helyzetben megnyilvánuló általános instabilitás az interperszonális kapcsolatokban, énképben és hangulatban, és jelentős impulzivitás, azaz 5 vagy több az alábbiakból:

- (1) kétségbeesett igyekezet a valós vagy képzelt elhagyatás elkerülésére. Figyelem! Nem tartozik ide az (5) ponthoz tartozó öngyilkosság vagy önsértés
- (2) instabil és egyben intenzív személyes kapcsolatok, melyeket az idealizálás és a lebecsülés szélsőséges váltakozása jellemez
- (3) identitászavar: jelentős és tartósan bizonytalan énkép vagy önérték
- (4) impulzivitás legalább két, elvileg önveszélyeztető területen (pl. költekezés, szexualitás, pszichoaktív szer használat, veszélyes autóvezetés, falás). Figyelem! Nem tartozik ide az (5) alatti öngyilkosság, önsértés
- (5) ismétlődő öngyilkossági viselkedés, gesztusok vagy fenyegetések, vagy öncsonkítás
- (6) érzelmi labilitás az észrevehető hangulati reaktivitás miatt (pl. kifejezett diszfóriás, ingerlékeny vagy szorongásos epizódok, amelyek rendszerint néhány óráig, ritkábban néhány napig tartanak)
- (7) belső üresség krónikus érzése
- (8) inadekvát, intenzív harag vagy annak kontrollálási nehézsége (pl. gyakori ingerültség, haragosság, ismételten tettlegesség)
- (9) átmeneti, stresszhez kapcsolódó paranoid elképzelések vagy súlyos disszociatív tünetek

Paranoid személyiségzavar

- A. Kora felnőttkortól kezdve, számos különféle helyzetben mások iránti általános bizalmatlanság és gyanakvás, úgy, hogy azok motívumait rosszindulatúnak értelmezik, azaz 4 vagy több az alábbiakból:
 - (1) alaptalanul feltételezi, hogy mások kihasználják, ártalmára vannak vagy becsapják őt
 - (2) indokolatlanul kétségei vannak afelől, hogy barátai, hozzátartozói lojálisak vagy megbízhatóak
 - (3) mások iránt bizalmatlan, mivel indokolatlanul attól fél, hogy az információkat rosszindulatúan ellene fogják használni
 - (4) jóindulatú megjegyzéseknek vagy eseményeknek rejtett rosszindulatot vagy fenyegetést tulajdonít
 - (5) tartós neheztelés jellemzi, azaz nem bocsátja meg a sérelmeket, bántásokat vagy mellőzéseket
 - (6) olyan támadásokat érzékel személye vagy becsülete ellen, és reagál azokra gyorsan, dühvel vagy ellentámadással, amelyeket mások nem tartanak nyilvánvalónak
 - (7) visszatérően, jogtalanul gyanakszik a házastárs vagy szexuális partner hűségét illetően
- B. Nem kizárólag szkizofrénia, pszichotikus hangulatzavar vagy egyéb pszichotikus zavar során jelentkezik és nem tulajdonítható általános egészségi állapot közvetlen élettani hatásának.

Figyelem! Ha fentiek szkizofrénia kezdete előtt teljesülnek, akkor jelezni kell a premorbiditást, pl. paranoid személyiségzavar (premorbid).

Szkizoid személyiségzavar

- A. Kora felnőttkortól kezdve, számos különféle helyzetben a szociális kapcsolatoktól való elkülönülésben és interperszonálisan az érzelmek kifejezésének beszűkült voltában megnyilvánuló általános sajátosság, azaz 4 vagy több az alábbiakból:
 - (1) a szoros társas kapcsolatokat, beleértve a családi kapcsolatokat is, nem óhajtja, sem nem élvezi.
 - (2) majd mindig magányos tevékenységeket választ
 - (3) ha van, akkor is csekély a más személy iránti szexuális érdeklődése
 - (4) örömet csak kevés tevékenységben talál, vagy egyáltalán nem
 - (5) rokonain kívül nincs közeli barátja v. bizalmasa
 - (6) közömbös mások dicsérete vagy kritikája iránt
 - (7) érzelmileg hidegség, elzárkózás vagy sivár affektusok jellemzik
- B. Nem kizárólag szkizofrénia, pszichotikus hangulati zavar vagy egyéb pszichotikus zavar vagy átfogó fejlődési zavar során jelentkezik és megléte nem tulajdonítható általános egészségi állapot közvetlen élettani hatásának.

Figyelem! Ha fentiek szkizofrénia kezdete előtt teljesülnek, akkor jelezni kell a premorbiditást, pl. szkizoid személyiségzavar (premorbid).

Szkizotíp személyiségzavar

- A. Kora felnőttkortól kezdve, számos különféle helyzetben akut diszkomforttal járó szociális és interperszonális deficit általános mintája, a szoros kapcsolatok fenntartásának csökkent kapacitása, kognitív vagy perceptív torzítások és viselkedésbeli különbségek, azaz 5 vagy több az alábbiakból:
- (1) kóros vonatkoztatás ok (vonatkoztatási téveszmék kivételével)
 - (2) a viselkedést befolyásoló szokatlan hiedelmek, mágikus gondolkodás, melyek nem egyeztethetők össze az adott szubkultúra normáival (pl. babonáság, hit a telepátiában vagy "hatodik érzékben"; gyermekeknél és serdülőknél bizarr fantáziák vagy foglalatosság)
 - (3) szokatlan perceptív élmények (testi szenzációk is)
 - (4) szokatlan gondolkodás és beszéd (pl. homályos, körülményes, metaforikus, túlbonyolított vagy sztereotip)
 - (5) gyanakvás, paranoid elképzelések
 - (6) nem megfelelő vagy beszűkült affektus ok
 - (7) szokatlan, excentrikus, sajátságos magatartás vagy megjelenés
 - (8) közvetlen rokonain kívül nincs közeli barát vagy bizalmas
 - (9) túlzott szorongás szociális helyzetekben, amelyet barátságosság nem csökkent, és inkább paranoid félelmekkel társul, mint negatív önértékeléssel
- B. Nem kizárólag szkizofrénia, pszichotikus hangulati zavar vagy egyéb pszichotikus zavar vagy általános fejlődési zavar folyamán jelentkezik.
Figyelem! Ha fentiek szkizofrénia kezdete előtt teljesülnek, akkor jelezni kell a premorbiditást: szkizotíp személyiségzavar (premorbid).

Antiszociális személyiségzavar

A. 15 éves kortól megnyilvánuló általános sajátosság mások jogainak semmibe vételére és megsértésére, azaz 3 vagy több az alábbiakból:

- (1) képtelen a törvények betartásával a szociális normákhoz alkalmazkodni, így ismételten olyan cselekményeket követ el, melyekért megbüntetik
- (2) csalási hajlam, ismétlődő hazudozással, álnevek használatával, személyes előny vagy öröm érdekében mások becsapása
- (3) impulzivitás vagy a tervezés, előrelátás hiánya
- (4) ismétlődő verekedést, támadást eredményező ingerlékenység és agresszivitás
- (5) saját vagy mások biztonságának vakmerő semmi-be vétele
- (6) ismétlődő hibákhoz vezető makacs felelőtlenység, ami a folyamatos munkavégzés vagy a pénzügyi kötelezettségek megszegésével jár
- (7) lelkiismeret furdalás hiánya, emiatt indifferens vagy jogos számára mások bántalmazása, becsapása vagy meglopása

B. A személy legalább 18 éves.

C. Adat van 15 éves kor előtt jelentkező viselkedési zavar meglétére.

D. Nem kizárólag szkizofrénia vagy mániás epizód során fordul elő.

Hisztrionikus személyiségzavar

- Kora felnőttkortól kezdve, számos különféle helyzetben túlzott emocionalitásban és figyelemfelkeltésben megnyilvánuló általános sajátosság, azaz 5 vagy több az alábbiakból:
- - (1) kényelmetlenül érzi magát olyan helyzetekben, ahol nem ő van a figyelem középpontjában
 - (2) másokkal való kapcsolatát gyakran szexuálisan csábító vagy provokatív, inadekvát magatartás jellemzi
 - (3) gyorsan változó és felszínes érzelmeket mutat ki
 - (4) a külső megjelenést folyamatosan a figyelem felkeltésére használja
 - (5) túlzóan hangulatkeltő, részletekre nem figyelő beszédstílusa van
 - (6) dramatizáló, teátrális, felfokozott érzelmeket fejez ki
 - (7) mások vagy a körülmények által könnyen befolyásolható
 - (8) kapcsolatait sokkal intimebbnek tekinti, mint amilyenek azok valójában

Narcisztikus személyiségzavar

- Kora felnőttkortól kezdve számos különféle helyzetben (fantáziára és viselkedésre kiterjedő) nagyzásban, a csodálat igénylésében és az empátia hiányában megnyilvánuló általános sajátosság, azaz 5 vagy több az alábbiakból:
- - (1) saját fontosságáról nagyzó érzése van (pl. saját teljesítményét, tehetségét eltúlozza, megfelelő teljesítmények nélkül is elvárja, hogy kiválóan ismerjék el)
 - (2) gyakran fantáziál határtalan sikerről, szépségről, hatalomról, éleselméjűségről vagy ideális szerelemről
 - (3) azt hiszi, hogy különleges, unikális teremtmény, akit csak hozzá hasonló, a társadalmi ranglétrán magasan álló emberek (vagy intézmények) érthetnek meg, vagy kellene, hogy társuljanak vele
 - (4) túlzó mértékű csodálatot vár el
 - (5) feljogosultság érzése, azaz indokolatlanul különlegesen kedvezőbárásmódot vagy az elképzeléseivel való automatikus együttműködést vár el
 - (6) interperszonálisan önző, azaz kapcsolataiban másokat kihasznál, hogy saját céljait elérje
 - (7) empátiája hiányzik: képtelen felismerni és átérezni mások érzéseit és szükségleteit
 - (8) sokszor és mélyen érez irigységet, vagy azt hiszi, mások irigykednek rá
 - (9) gögös, fennhéjázó magatartás vagy attitűdök

Elkerülő személyiségzavar

Kora felnőttkortól kezdve számos különféle helyzetben szociális gátoltságban, il meg nem felelés érzésében és a negatív megítéléstől való túlérzékenységekben megnyilvánuló általános sajátosság: 4 vagy több az alábbiakból:

- (1) a jelentős interperszonális kapcsolatokkal járó foglalkozásokat kerüli, a kritika, negatív visszajelzések vagy a visszautasítás miatti félelmében
- (2) nem hajlandó emberekkel kapcsolatba kerülni, hacsak nem biztos előre abban, hogy kedvelni fogják
- (3) intim kapcsolatokban zárkózott, mert fél a megszégyenüléstől vagy nevetségessé válástól
- (4) túlzottan lefoglalják azok a szociális helyzetek, ahol bírálták vagy elutasították
- (5) a számára új társas helyzetekben gátolt, a meg nem felelés érzései miatt
- (6) önmagát alkalmatlannak, személyesen nem rokonszenvesnek, másokhoz képest alárendeltnek látja
- (7) szokatlanul visszautasító a személyes kockázatok vagy új tevékenységek vállalásában, mert azok zavarba ejtően igazolhatják félelmeit

Dependens személyiségzavar

Kora felnőttkortól kezdve számos különféle helyzetben általános és túlzott igény arra, hogy gondját viseljék, ami önmagát alárendelő, kapaszkodó magatartáshoz és a szeparációtól való félelemhez vezet, azaz 5 vagy több az alábbiakból:

- (1) mások messzemenő tanácsa és biztatása nélkül nehézségei vannak a mindennapi döntéshozatalban
- (2) másokra van szüksége ahhoz, hogy felelősséget vállaljon az élete legtöbb területén
- (3) nehezen fejezi ki másokkal szemben a véleményét, mert fél, hogy támogatásukat elveszíti. Figyelem! A büntetéstől való reális félelem nem tartozik ide.
- (4) képtelen bármit önállóan kezdeményezni vagy egyedül elvégezni (mindez inkább az ítéletébe vagy képességeibe vetett önbizalom, és nem annyira hajtóerő vagy energia hiánya)
- (5) mások támogatásának túlzott mértékű megnyerése érdekében odáig jut, hogy önként ajánlkozik számára kellemetlen feladatok elvégzésére
- (6) kényelmetlenül vagy gyámoltalanul érzi magát egyedül, mert felfokozottan fél attól, hogy nem képes megvédeni magát
- (7) ha egy szoros kapcsolata megszakad, sürgősen új kapcsolatot kell keresnie, hogy a védelem és a támogatás forrása meg ne szakadjon
- (8) irreálisan foglalkoztatja az egyedülléttől való félelem

Kényszeres személyiségzavar

Kora felnőttkortól kezdve számos különféle helyzetben, nagyfokú rendszeretben, perfekcionizmusban és a rugalmasság, nyíltság, hatékonyság kárára vezető mentális és interperszonális kontrollban megnyilvánuló általános sajátosság, azaz 4 vagy több az alábbiakból:

- (1) a tevékenységek lényegét elvesztően kötődik a részletekhez, szabályokhoz, listákhoz, rendhez, szervezethez vagy forgatókönyvhöz
- (2) a feladat befejezését akadályozó mértékben perfekcionista (pl. nem képes befejezni egy munkát, mert a saját szigorú standardjait nem képes elérni)
- (3) szélsőségesen odaadó a munka és a produktivitás iránt, kirekesztve a szabadidős elfoglaltságokat és baráti kapcsolatokat (és azt pénzügyi szükség nem indokolja)
- (4) aggályoskodó, mértéktelenül lelkiismeretes és rugalmatlan elvi, erkölcsi, más értékrendi ügyekben (és azt kulturális/vallási hovatartozása nem magyarázza)
- (5) képtelen kidobni a tönkrement, értéktelen tárgyakat, még akkor se, ha érzelmi/szentimentális vonatkozásuk sincs
- (6) kelletlenül bíz meg feladattal másokat vagy dolgozik együtt másokkal, hacsak azok nem vetik alá magukat pontosan az ő elképzeléseinek
- (7) maga és mások felé is fukar, a pénzt a jövőbeli ínséges idők tartalékának tekinti
- (8) merev és makacs

Személyiségzavar MNO

Ebbe a kategóriába azon személyiségzavarok tartoznak, melyek egyetlen specifikus személyiségzavar kritériumait sem merítik ki. Például, amikor a jellegzetes tünetek nemcsak egy személyiségzavarra jellemzőek, de egyik teljes kritériumrendszerét sem teljesítik ("kevert személyiség"), de összességében klinikailag jelentős distresszt és károsodást okoznak egy vagy több fontos életfunkcióban (pl. szociálisan vagy foglalkozásban). Ez a kategória használható akkor is, ha a klinikus megítélése szerint olyan specifikus személyiségzavar áll fenn, ami az osztályozásban nem szerepel. Például ilyen a depresszív személyiségzavar és a passzív-agresszív személyiségzavart foglalják magukban (ld. a DSM-IV B. függelékét a kutatásra ajánlott kritériumokkal).

Hatékony módszerek BPD tünetek kezelésére

**Stoffers JM, Völm BA, Rücker G, Timmer A, Huband N, Lieb K:
Psychological therapies for people with borderline personality
disorder (Review) *The Cochrane Library* 2012, Issue 8**

**Stoffers J, Völm BA, Rücker G, Timmer A, Huband N, Lieb K:
Pharmacological interventions for borderline personality disorder
(Review) *The Cochrane Library* 2010, Issue 6**